

Окремі аспекти арбітражного розгляду «морських спорів»: зарубіжна практика

Суббот Анатолій Іванович¹, Бісюк Олена Сергіївна²

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Право	341.636(045)
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15735413		

Анотація. Інтенсивний розвиток судноплавства і специфічність різноманітних відносин, що виникають у цій сфері, сприяють не тільки поширенню практики використання традиційного міжнародного комерційного арбітражу, а й діяльності постійно діючих арбітражних організацій, котрі спеціалізуються на вирішенні широкого кола «морських спорів». Тому важливим є вивчення досвіду арбітражного провадження в передових морських арбітражах у Великій Британії, котрий може застосовуватися Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України, зокрема, в питаннях забезпечення позову та винесення арбітражного рішення.

У Великій Британії арбітри наділені правом призначення забезпечувальних заходів узагалі або у певних конкретних, визначених на законодавчому рівні, випадках. Якщо сторони не домовилися про інше, забезпечувальні заходи може застосувати державний суд. Якщо арбітражною угодою не передбачено інше, арбітр або суперарбітр має право винести рішення у справі в будь-який час після початку її арбітражного розгляду, однак законодавець не зобов'язує арбітра представляти обґрунтування рішення, яке ухвалюється. Крім звичайних рішень, арбітри можуть виносити проміжні рішення і рішення у формі наказів, що зобов'язують сторону до реального виконання поставлених до неї вимог. Якщо арбітражна угода не передбачає іншого, то рішення арбітражу є остаточним і обов'язковим для сторін. Остання стадія винесення рішення – його «оголошення» – означає сповіщення сторін про готовність рішення.

Морські арбітражні інституції Великої Британії, таким чином, розглядають справи не тільки на основі відповідного законодавства, а й спираючись на правові звичаї та норми, котрі існують у цій державі. Суттєвою відмінністю британського арбітражного процесу від порядку розгляду спорів у Морській арбітражній комісії при Торгово-промисловій палаті України є підзвітність арбітражних інституцій державним судам, котрі користуються досить широкою компетенцією контролю розгляду спорів у порядку арбітражного провадження на будь-якій стадії, навіть маючи можливість скасування рішення, винесеного міжнародним морським арбітражем.

Ключові слова: міжнародний комерційний арбітраж, морський арбітраж, Морська арбітражна комісія при Торгово-промисловій палаті України, Велика Британія,

¹ Суббот Анатолій Іванович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічного та європейського права, ПЗВО «Київський міжнародний університет», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1453-9379>

² Бісюк Олена Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та права, ПЗВО «Київський міжнародний університет», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1570-2721>

арбітражний процес, арбітр, нормативно-правовий акт, примусове виконання рішення, правовий захист.

Specific Aspects of Resolving 'Maritime Disputes' through Arbitration: Foreign Practice

Abstract. The intensive development of shipping and the specificity of various relations arising in this area contribute not only to the spread of practice to use traditional international commercial arbitration, but also to the activities of permanent arbitration organizations specializing in resolving a wide range of 'maritime disputes'. Therefore, it is important to study the experience of arbitration proceedings in advanced maritime arbitrations in the United Kingdom which can be applied by the Maritime Arbitration Commission at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, in particular, in matters of securing a claim and issuing an arbitration award.

In the United Kingdom, arbitrators are empowered to apply interim measures in general or in certain specific cases to be defined at the legislative level. If the parties have not agreed otherwise, interim measures may be applied by a state court. Unless otherwise provided by the arbitration agreement, the arbitrator or super-arbitrator has the right to issue a decision in the case at any time after the commencement of its arbitration proceedings, however, the legislation does not oblige the arbitrator to provide a justification for the decision that is made. In addition to ordinary decisions, arbitrators may issue interim decisions and decisions in the form of orders that oblige a party to actually fulfill the specific performance. Unless otherwise provided by the arbitration agreement, the arbitration decision is final and binding on the parties. The last stage of issuing a decision – its 'announcement' – means notifying the parties of the readiness of the decision.

The maritime arbitration institutions in the United Kingdom, thus, consider cases not only on the basis of the relevant legislation, but also relying on legal customs and norms that exist in this state. A significant difference between the British arbitration process and the procedure for considering disputes in the Maritime Arbitration Commission at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry is the accountability of arbitration institutions to state courts which enjoy a fairly broad competence to control the consideration of disputes in the arbitration proceedings at any stage, even having the possibility of annulling a decision made by the international maritime arbitration.

Keywords: international commercial arbitration, maritime arbitration, Maritime Arbitration Commission at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, Great Britain, arbitration process, arbitrator, normative legal act, compulsory enforcement of a decision, legal protection.

Вступ

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток судноплавства і специфічність різноманітних відносин, що виникають у цій сфері, призвели до того, що поруч із практикою використання традиційного міжнародного комерційного арбітражу (МКА), в низці країн стали створюватися постійно діючі арбітражні організації, котрі спеціалізуються на вирішенні більш-менш широкого кола «морських спорів»: завдяки порівняно вузькій спеціалізації, вони здатні ухвалювати справді фахові рішення, розв'язуючи зовнішньоекономічні спори в галузі торгового мореплавства шляхом прийняття арбітражного рішення.

У зв'язку з зазначеним, у більшості держав світу приходить усвідомлення того, що, будучи одним із способів вирішення транскордонних спорів, міжнародний комерційний арбітраж зачіпає інтереси більш ніж однієї держави, і тому його ефективність забезпечується завдяки передбачуваності нормативно-правового регулювання, що

досягається за рахунок гармонізації різноманітних національних норм права. Відтак, постійно спостерігається необхідність застосування заходів, спрямованих на делокалізацію міжнародного комерційного арбітражу в Україні. В цьому ключі достатньо актуальним є вивчення досвіду арбітражного провадження в передових морських арбітражах (зокрема, Лондонській асоціації морських арбітрів й Морському арбітражі при Комітеті Ллойда), адже саме британські арбітражні інституції нині активно розглядають справи в різних державах світу й, відтак, мають найширший досвід щодо застосування всіх механізмів арбітражного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час підготовки даного дослідження автори проаналізували низку джерел, котрі сфокусовано на арбітражному розгляді спорів, зокрема, на території Великої Британії. У зв'язку з цим, під час вивчення питань, що стосуються арбітражного розгляду справ, було взято за основу положення окремих нормативно-правових актів, що регулюють дані процедури в цій державі. На особливу увагу заслуговують норми Закону про арбітраж від 17 червня 1996 року, яким визначено ключові аспекти функціонування арбітражних інституцій у Великій Британії, а також положення окремих регламентів згаданих структур, зокрема, Стандартних клаузул ряткування та арбітражу Комітету Ллойда – *LSSA Clauses–2020*.

Під час написання статті також було проаналізовано й теоретично осмислено праці таких зарубіжних науковців як Ф. Арсал, Б. Гарріс, К. Максвелл, К. Твіддейл, Д. Хортон тощо, які окреслюють окремі аспекти функціонування міжнародного комерційного арбітражу й, зокрема, торкаються специфіки арбітражного провадження в морських арбітражних інституціях Великої Британії. Однак, усі перераховані джерела лише частково фокусуються на питаннях арбітражного провадження та проблематики прийняття і приведення до виконання арбітражного рішення британськими арбітражами, що є важливим у процесі розгляду «морських спорів» та визнання остаточності прийнятих МКА рішень із боку сторін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Відповідно, метою даної статті є визначення й аналіз основних особливостей арбітражного провадження під час розгляду «морських спорів» ключовими арбітражними інституціями Великої Британії, а також прийняття, визнання й приведення до виконання арбітражних рішень з урахуванням статусу міжнародного комерційного арбітражу як альтернативного способу вирішення спорів у цій державі.

Результати

У рамках нашого дослідження, вважаємо за доцільне зупинитися на таких питаннях арбітражного провадження у Великій Британії як забезпечення позову та прийняття арбітражного рішення. Законодавство Великої Британії наділяє арбітрів правом призначення забезпечувальних заходів узагалі або у певних конкретних випадках (ст. 38 Закону про арбітраж від 17 червня 1996 року) [1]. Згідно з положеннями документа, компетенція арбітрів не є виключною, оскільки право застосовувати запобіжні заходи передбачено і для державних суддів. Важливим є питання співвідношення повноважень арбітражу та суду щодо права вживати забезпечувальні заходи в одній і тій самій справі. Ст. 38 Закону про арбітраж передбачає загальне правило, відповідно до якого сторони вільні домовитись про повноваження арбітрів вживати забезпечувальні заходи [1]. У разі відсутності такої домовленості, згадана стаття встановлює певне коло повноважень арбітражу в цій сфері. Ст. 44 документа встановлює, що, якщо сторони не домовилися про інше, державний суд щодо арбітражного провадження має такі ж повноваження видавати накази про забезпечувальні заходи, як і щодо звичайного цивільного провадження. Так, згідно з п 2. ст. 44, суд може видавати накази з таких питань: прийняття доказів свідків; збереження доказів; видання наказів стосовно власності, що є предметом провадження у певних випадках; продажу предметів, які є об'єктами

провадження; надання тимчасової заборони [1]. Далі стаття передбачає два варіанти дій арбітражного суду:

якщо справа є невідкладною, суд, за заявою сторони або майбутньої сторони арбітражного процесу, має видати наказ про застосування забезпечувальних заходів, необхідних для збереження доказів або майна;

якщо справа не є терміною, суд повинен діяти лише за заявою сторони арбітражного процесу, сповістивши іншу сторону й арбітражний суд (при цьому така заява має бути подана з дозволу арбітражного суду або письмової згоди інших сторін) [1].

У будь-якому випадку, суд вирішуватиме питання про запобіжні заходи лише якщо арбітражний орган, наділений сторонами відповідними повноваженнями, не має можливості діяти результативно. Виданий судом наказ діє до моменту, коли арбітражний орган не винесе відповідне рішення з цього приводу.

Суд має право зобов'язати будь-яку сторону надати забезпечення всієї суми, яка є предметом спору, шляхом внесення авансу або видачі банківської гарантії (або іншим способом), вимагати застосування заходів зі зберігання, продажу або якого-небудь іншого розпорядження власністю або речами сторін, що мають відношення до справи, прийняти будь-які заходи судового захисту, які суд має право призначити в своєму рішенні, включаючи тимчасовий наказ про виплату коштів або розподіл майна між сторонами. Суд також має право за клопотанням сторін зобов'язати будь-яку сторону надати забезпечення щодо судових витрат через внесення авансу і видачу банківської гарантії тощо [2, с. 53-54].

Особливо широко заходи щодо забезпечення позову використовує у своїй практиці Морський арбітраж при Комітеті Ллойда. Так, Стандартними клаузулами рятування та арбітражу Комітету Ллойда (англ. – *the Lloyd's Standard Salvage and Arbitration Clauses, LSSA Clauses*) – *LSSA Clauses–2020* – передбачено зобов'язання власника врятованого судна або вантажу надати рятувальнику належне забезпечення та строки надання такого забезпечення. Також даною проформою визначено, що рятувальник, до тих пір, поки забезпечення не надане, має привілейовані морські вимоги до врятованої власності [3]. У свою чергу, Комітет Ллойда представляє широкий спектр послуг у наданні сприяння щодо застосування забезпечення. З урахуванням новітньої морської практики, у *LSSA Clauses–2020* з'явилися положення, які надають рятувальнику додаткові права щодо арешту або затримання врятованої власності. Так, рятувальник має право затримати або накласти арешт на врятовану власність, якщо:

забезпечення не надано власником через 21 день після надання послуг з рятування;

у рятувальника є підстави вважати, що переміщення власником врятованої власності може порушити умови угоди про надання забезпечення;

власник врятованої власності спробував перемістити врятовану власність всупереч угоді про надання забезпечення [3].

Згідно із Законом про арбітраж від 17 червня 1996 року, якщо арбітражною угодою не передбачено інше, арбітр або суперарбітр має право винести рішення у справі в будь-який час після початку розгляду справи [1]. Однак, у випадках, коли арбітр або суперарбітр необгрунтовано затримав винесення рішення, Високий суд за заявою однієї зі сторін може відсторонити арбітра або суперарбітра від розгляду спору. Відсторонений арбітр або суперарбітр позбавляється права на винагороду. Це правило застосовується і у випадках, коли два призначених сторонами арбітри не сповістили сторони або суперарбітра про те, що вони при вирішенні спору не дійшли згоди. Відтак, Високий суд має право продовжити термін винесення рішення (ст. 68 Закону про арбітраж) [1].

Крім звичайних рішень, арбітри можуть виносити проміжні рішення (англ. – *interim award*) та рішення у формі наказів, що зобов'язують сторону до реального

виконання поставлених до неї вимог (англ. – specific performance). Такі рішення не можуть бути винесені лише у випадках, коли це обумовлено в арбітражній угоді [4, с. 29]. В англійському арбітражі зазвичай не застосовують спеціальної форми рішення. Єдина вимога, яка в даний час пред'являється до арбітражного рішення, полягає лише в тому, щоб воно відрізнялося необхідною ясністю [5, с. 59].

На відміну від решти європейського законодавства (в тому числі, й українського), англійський Закон про арбітраж від 17 червня 1996 року не зобов'язує арбітра представляти обґрунтування рішення, яке ухвалюється [6]. Однак, якщо англійське рішення має бути виконане в державі, законодавство якої вимагає обґрунтування рішень, то рішення може бути обґрунтоване. Виклад арбітром у рішенні обставин розглянутої справи також необов'язковий (ст. 52 Закону про арбітраж) [1]. Арбітражне рішення підписують, відповідно, арбітр, суперарбітр або більшість арбітрів, або голова арбітражного засідання.

Якщо арбітражна угода не передбачає іншого, то рішення арбітра, або суперарбітра, остаточне і обов'язкове для сторін. Остання стадія винесення рішення – його «оголошення» (англ. – publishing), що означає сповіщення сторін арбітрами, або суперарбітром, про готовність рішення [7, с. 94-99]. Зміст рішення не доводиться до відома сторін і для ознайомлення з ним зацікавлена сторона повинна «вкупити» рішення, тобто оплатити арбітражні витрати, в тому числі, – виплатити належну арбітрам винагороду. Якщо виявиться, що за рішенням арбітрів ці витрати були покладені на іншу сторону (повністю або частково), то сторона, котра сплатила їх при «вкупі» рішення, має право витребувати від другої сторони віднесені на її рахунок витрати [8, с. 8-10]. Після «оголошення» рішення арбітр, або суперарбітр, не можуть змінювати рішення. Єдине, що допускається законом, – це можливість виправлення арбітром, або суперарбітром, допущеної в «оголошеному» рішенні арифметичної помилки або випадкової описки (ст. 57 Закону про арбітраж) [1].

Згідно зі ст. 69 Закону про арбітраж від 17 червня 1996 року, винесене арбітром або суперарбітром рішення не може бути переглянуте в порядку судової апеляції. Однак, у двох випадках така справа, все ж, може бути передана до суду для подальшого перегляду: на прохання однієї зі сторін суд вправі повернути справу арбітру на новий розгляд та на прохання однієї зі сторін може відмінити арбітражне рішення в разі неправильної поведінки арбітра або неправильного розгляду справи. Якщо арбітр діяв сумлінно і справедливо, то, незважаючи на його неправильні дії або наявність у рішенні помилки, суд повертає справу арбітру на новий розгляд. Якщо ж арбітр був винен у своєму неправильному поведженні, яке не може бути розцінене як справедливе, або винесене ним рішення суперечить основним принципам справедливості, суд повинен скасувати рішення [1].

Особливістю англійського арбітражу є розміщення у рішенні розподілу витрат по провадженню у справі [5, с. 53]. Якщо розподіл арбітражних витрат не обумовлено в арбітражній угоді, то арбітр або суперарбітр повинен указати в рішенні, яка зі сторін або в якій пропорції обидві сторони зобов'язані відшкодувати йому такі витрати. У рішенні може бути вказана сума, яка підлягає відшкодуванню витрат, або арбітр повідомляє про неї сторонам листом. Якщо в арбітражному рішенні не встановлено принцип оплати арбітражних витрат, то кожна зі сторін має право звернутися до арбітра з проханням про визначення порядку оплати витрат. Така заява може бути зроблена протягом 14 днів із моменту оголошення арбітражного рішення (ст. 63 Закону про арбітраж) [1]. До витрат у рамках арбітражного процесу входить і «маркування» рішення, так як, згідно зі ст. 9 Закону про державні збори 1906 року, на кожне рішення має бути наклеєна марка вартістю в 10 шиллінгів [7, с. 95].

Арбітр і суперарбітр мають право відмовити у видачі рішення до сплати належної їм винагороди. В цьому випадку будь-яка зі сторін має право звернутися із заявою до

Високого суду, який може зобов'язати арбітра або суперарбітра видати рішення після того, як заявник внесе необхідну винагороду на депозит суду. Розмір винагороди визначається в цьому випадку судовим таксатором, після чого вона виплачується з депозиту арбітру або суперарбітру, а різниця повертається стороні, яка внесла суму на депозит (ст. 56 Закону про арбітраж) [1]. На суму, присуджену за арбітражним рішенням, із дня винесення цього рішення нараховуються відсотки [7, с. 56].

Висновки

Таким чином, порівнюючи організацію роботи та діяльність міжнародних морських арбітражних інститутів Великої Британії (Лондонської асоціації морських арбітрів й Морського арбітражу при Комітеті Ллойда) та Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України, слід зауважити, що, послуговуючись загальноприйнятими правилами арбітражного розгляду зовнішньоекономічних спорів, визначеними основними міжнародними нормативно-правовими актами, дані інститути, все ж, розглядають справи відповідно до правових звичаїв та норм, котрі існують у країнах їхнього місця розташування [9, с. 6]. Крім того, суттєвою відмінністю британського арбітражного процесу від порядку розгляду спорів у МАК є підзвітність арбітражних інститутів державним судам, котрі мають досить широку компетенцію контролю розгляду спорів у порядку арбітражного провадження на будь-якій стадії, навіть маючи можливість скасування рішення міжнародних морських арбітражів [10, с. 2-3]. Проте, вирішуючи питання попереднього забезпечення позову під час арбітражного провадження, морські арбітражні інститути Великої Британії користуються значно ширшими повноваженнями, адже проблема надання МАК при ТПП України компетенції із примусового виконання постанов про заходи щодо забезпечення позову наразі залишається неврегульованою. Розглядаючи процедуру винесення рішення морськими арбітражними інститутами Великої Британії, можна зазначити, що вона кардинально відрізняється від процедури винесення рішення МАК при ТПП України в силу усталеної практики та місця арбітражних інституцій у державній судовій системі.

Список використаних джерел

1. The Arbitration Act of 17 June 1996 / The Nationwide Academy for Dispute Resolution (UK). URL: <http://www.nadr.co.uk/articles/published/arbitration/ArbitrationAct1996.pdf> (дата звернення: 02.02.2025).
2. Tweeddale K. A Practical Approach to Arbitration Law. London: Blakstone Press Limited, 1999. 346 p.
3. Lloyd's Standard Form of Salvage Agreement. Lloyd's Salvage Arbitration Clauses 2020. *The Council of Lloyd's*. URL: <https://assets.lloyds.com/assets/pdf-fixed-cost-arbitration-procedure-fcap-lsac-2020/1/LSAC-2020.pdf> (дата звернення: 18.12.2024).
4. Ambrose C., Maxwell K., Harris B. London Maritime Arbitration. Ohio: LLP, 2002. 532 p.
5. Kirry A. Arbitrability: Current Trends in Europe. *International Arbitration Law Review*. 1996. Vol. 12, Issue 4. P. 48-62.
6. Horton D. Maritime Arbitration: The Dispute Resolution Cornerstone of the Global Shipping Sector. *ciarb*. 12 October 2023. URL: <https://www.ciarb.org/news-listing/maritime-arbitration-the-dispute-resolution-cornerstone-of-the-global-shipping-sector/> (дата звернення: 10.01.2025).

7. Schimski Y. Arbitration of Marine Salvage Claims at Lloyd's. *Arbitration Journal*. 1989. No. 12. P. 94-102.
8. Dymond T., Hughes G., Sim C., Wu T. Gar Know How Challenging and Enforcing Arbitration Awards. Hong Kong: Debevoise & Plimpton, 2024. 19 p. URL: <https://www.debevoise.com/-/media/files/insights/publications/2024/06/gar-challenging-and-enforcing-arbitration-awards.pdf> (дата звернення: 06.01.2025).
9. Dautaj Y. Fragmentation and Judicialization of International Commercial Arbitration: Expedited Arbitration and the "Arbitral Trial". *Arbitration Law Review*. 2021. Vol. 13, No. 1. P. 4-25.
10. Arsal F. R. The Role of International Arbitration Institutions in Resolving Business Disputes between Countries. *Indonesian Journal of Law and Justice*. 2024. Vol. 1, No. 4. P. 1-11.